Relaciona algebra

Šta je algebra

- Algebra je formalni matematički sistem koji se sastoji od skupa objekata i operacija nad tim objektima.
- Primer: Bulova algebra, algebra skupova, ...
- Za definiciju formalnog sistema je potrebno
  - prikazati sintaksu
  - dati semantiku
  - dati pravila izvođenja dokaza

Relaciona algebra

- Relaciona algebra je familija algebri sa dobro zasnovanom semantikom koja se koristi za modeliranje relacija (objekata) smeštenih u relacionoj bazi podataka i za definisanje upita nad njima.
- U suštini predstavlja skup operatora čiji su operandi i rezultati relacije
- Prvu verziju je dao Codd 1972. g.; kasnije je proširivana od strane raznih autora

Relacioni operatori

CODD je originalno predložio 8 operatora

1. Restrikciju (selekciju)
2. Projekciju
3. Proizvod
4. Uniju
5. Presek
6. Razliku
7. (Prirodno) Spajanje
8. Deljenje

Kasnije su dodati operatori

9. Promena imena
10. Poluspajanje
11. Polurazlika
12. Ekskluzivna unija

....

13. Proširenje
14. Slika relacije
15. Operatori agregata
16. Sumarizacija

....

Minimalni skup operatora

Minimalni skup operatora sadrži

- restrikciju (selekciju)
- projekciju
- proizvod
- uniju
- razliku

Sintaksa

Relacioni izraz je izraz oblika

ROP arg_1 arg_2 ... arg_n

gde su

ROP – relacioni operator

arg_i – relacije koje su argumenti relacionog operatora

(formalna definicija u knjizi Date-IDB, deo 6.3)

Semantika

- U opisu semantike se koristi
  - da su relacije matematički zasnovane i da predstavljaju skupove torki
  - u pitanju su operacije nad skupovima koje predstavljaju preslikavanje domena relacija u novi domen

Relaciono zatvorenje

- Osobina da su i argumenti i rezultat primene bilo kog relacionog operatora takođe relacije se naziva **relaciono zatvorenje**.
- Zatvorenje znači da mogu da se pišu ugnežđeni relacioni izrazi, tj. relacioni izrazi čiji su operandi takođe relacioni izrazi
- Treba obezbediti da i novodobijene relacije imaju odgovarajuće zaglavlje (sa jedinstvenim nazivima atributa) i odogovarajuće telo, bez obzira da li su u pitanju osnovne ili izvedene relacije

Relacioni operatori -- pregled

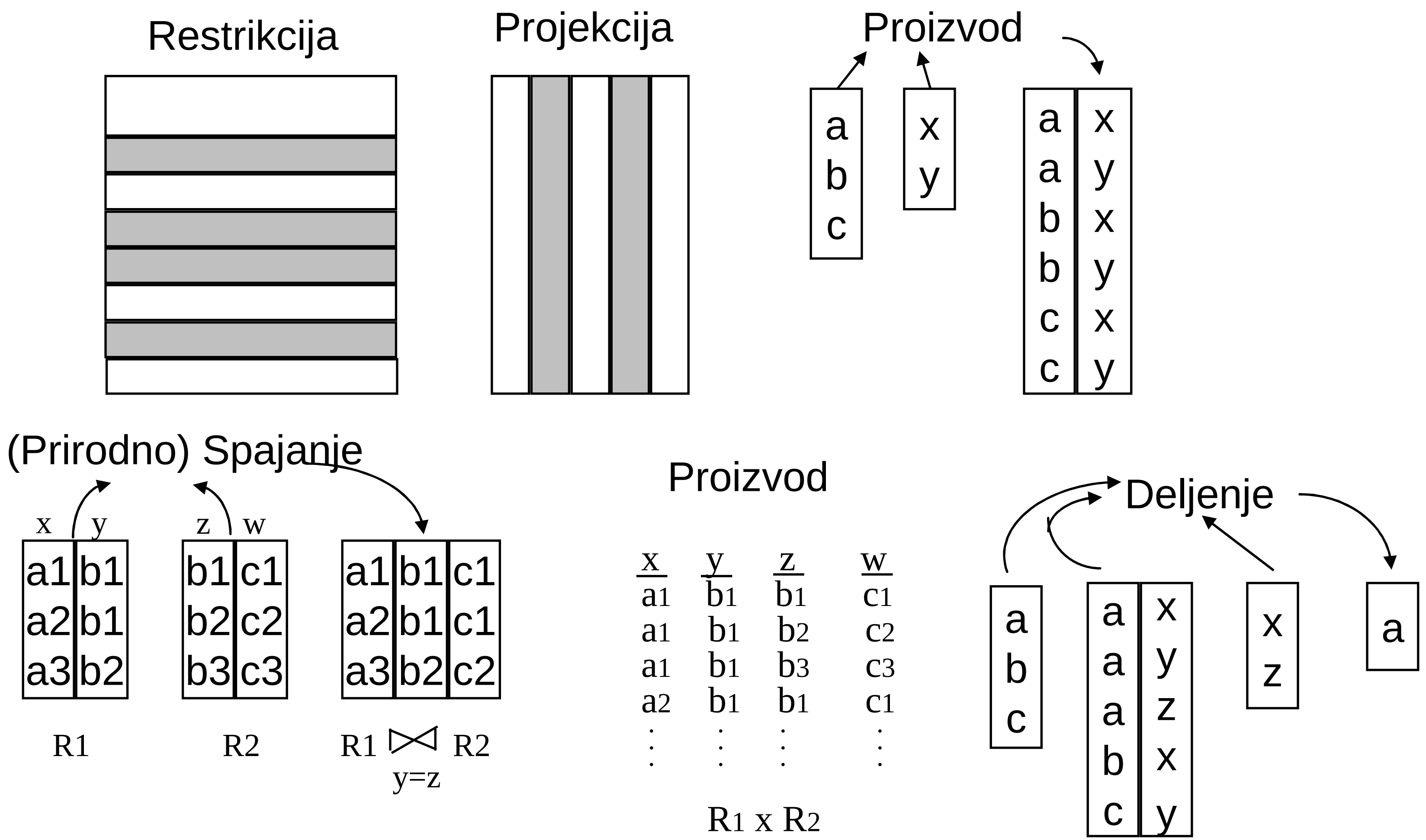

Relacioni operatori -- pregled

Unija

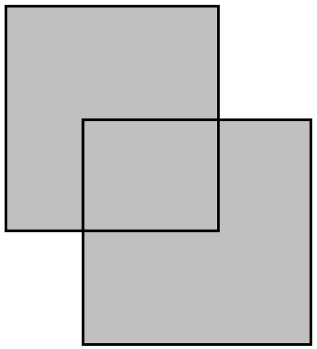

Presek

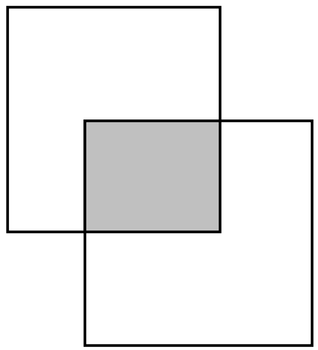

Razlika

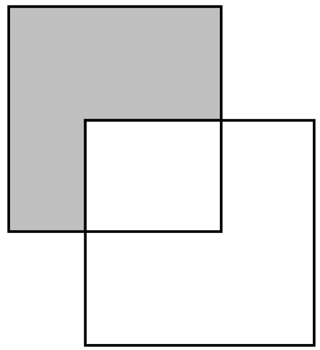

Restrikcija (selekcija)

Traženje torki koje zadovoljavaju postavljeni uslov

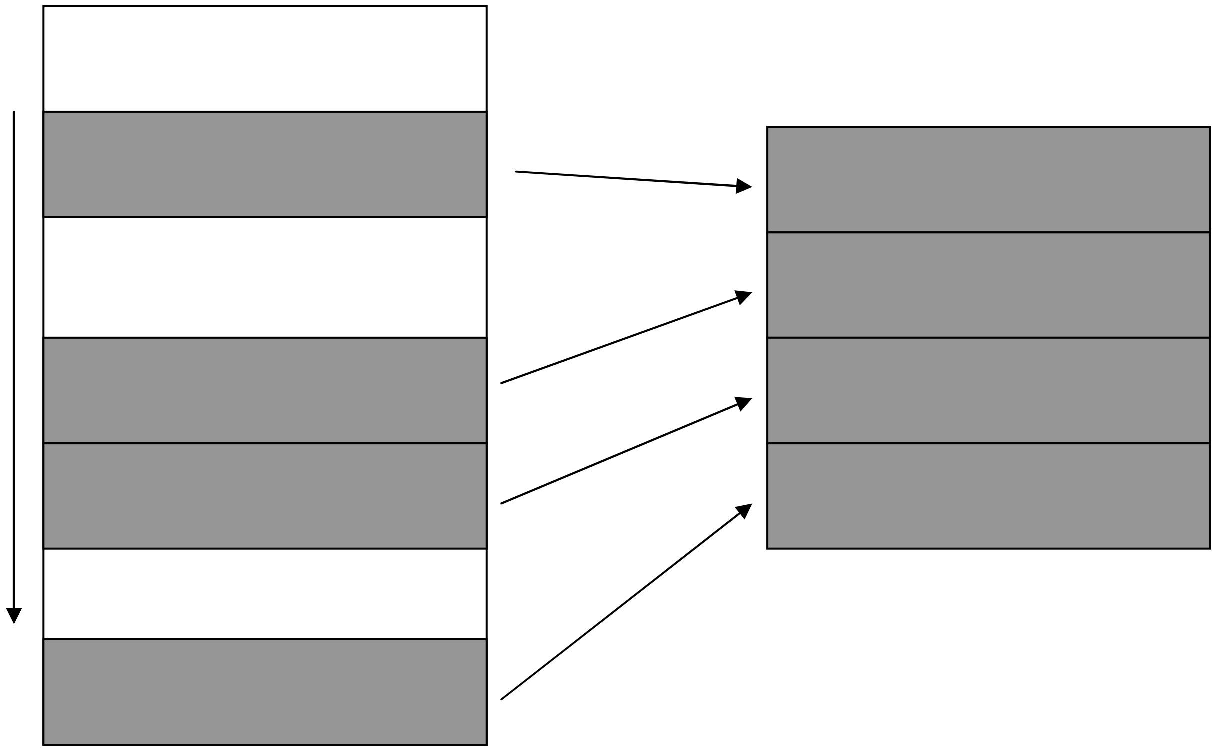

Restrikcija (nastavak)

- Neka relacija A ima bar atribute X i Y i neka je Θ operator (obično '=', '<', itd.) takav da je uslov $X \Theta Y$ dobro definisan i da se izračunava kao istinitosna vrednost (tačna ili netačna).

- Tada je Θ restrikcija relacije A na atribute X i Y relacija koja ima isto zaglavlje kao i A i telo koje sadrži sve torke t iz A za koje je vrednost uslova $X \Theta Y$ tačno.

Restrikcija (nastavak)

Primer: Prikazati sve torke iz tabele dosijea za koje je vrednost atributa prezime jednaka 'Petrović'

dosije WHERE prezime = 'Petrović'

Projekcija

Izdvajanje željenih atributa

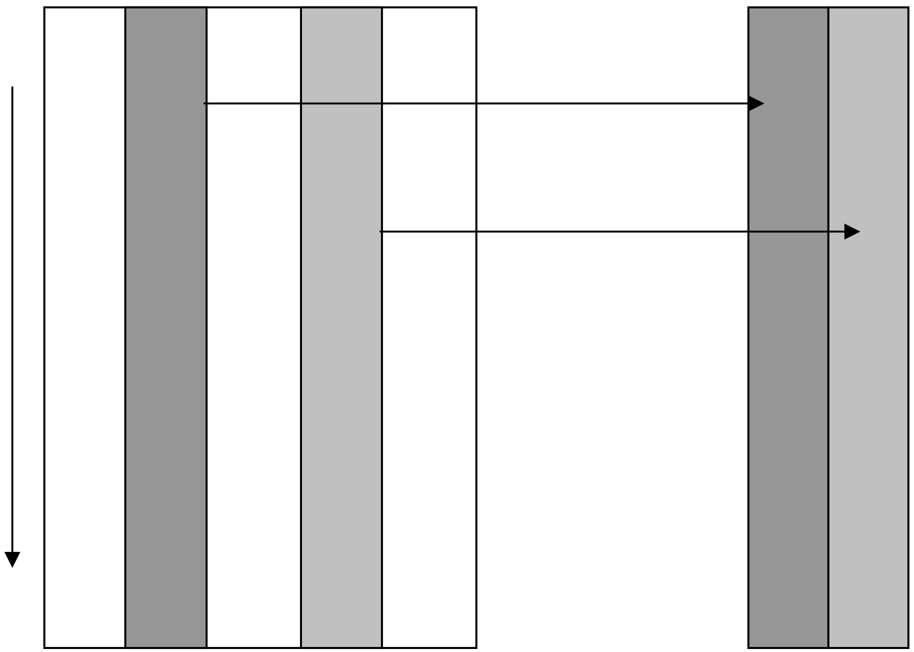

Projekcija (nastavak)

- Neka relacija A ima bar atribute *X*, *Y*, ...,*Z*. Tada se projekcija relacije *A* na *X*, *Y*, ...,*Z* označava sa *A* {*X*, *Y*, ..., *Z*} i predstavlja relaciju čije
  - zaglavlje je izvedeno iz A uklanjanjem svih atributa koji se ne nalaze u skupu {*X*, *Y*, ..., *Z*}
  - telo se sastoji od svih torki {*X:x*, *Y;y*, ..., *Z;z*} pri čemu se svaka torka javlja u *A* sa *X* vrednošću *x*, *Y* vrednošću *y*, ..., *Z* vrednošću *z*.

Projekcija (nastavak)

- Ako su u listi navedeni svi atributi relacije *A* tada je projekcija *identitet*.

- Primer: Prikazati imena studenata i nazive mesta u kojima su rođeni:

  dosije{ime, mesto_rodjenja}

U daljem tekstu biće navedene opisne ali ne i formalne definicije ostalih operatora

Prirodno spajanje

(Prirodno) Spajanje

a1	b1
a2	b1
a3	b2

b1	c1
b2	c2
b3	c3

a1	b1	c1
a2	b1	c1
a3	b2	c2

Prirodno spajanje (nastavak)

- Semantika: Neka relacije A i B imaju sledeća zaglavlja

  A: {X1, X2, …, Xm, Y1, Y2, …, Yn}

  B: {Y1, Y2, …, Yn, Z1, Z2, …, Zp}

Tada je prirodno spajanje relacija A i B definisano sa

A JOIN B = $\{\{X{:}x, Y{:}\, y, Z{:}z\} \mid \{X{:}x, Y{:}y\} \in A \wedge \{Y{:}y, Z{:}z\} \in B\}$

Prirodno spajanje (nastavak)

- Primer: Prirodno spajanje relacija dosije i ispit

  dosije JOIN ispit

- Postoji i Θ spajanje za torke čiji atributi zadovoljavaju uslov X Θ Y. Ako je Θ= '=' tada se ovo spajanje naziva jednakosno spajanje (ako se jedan od atributa X ili Y eliminiše dobija se prirodno spajanje)

Deljenje

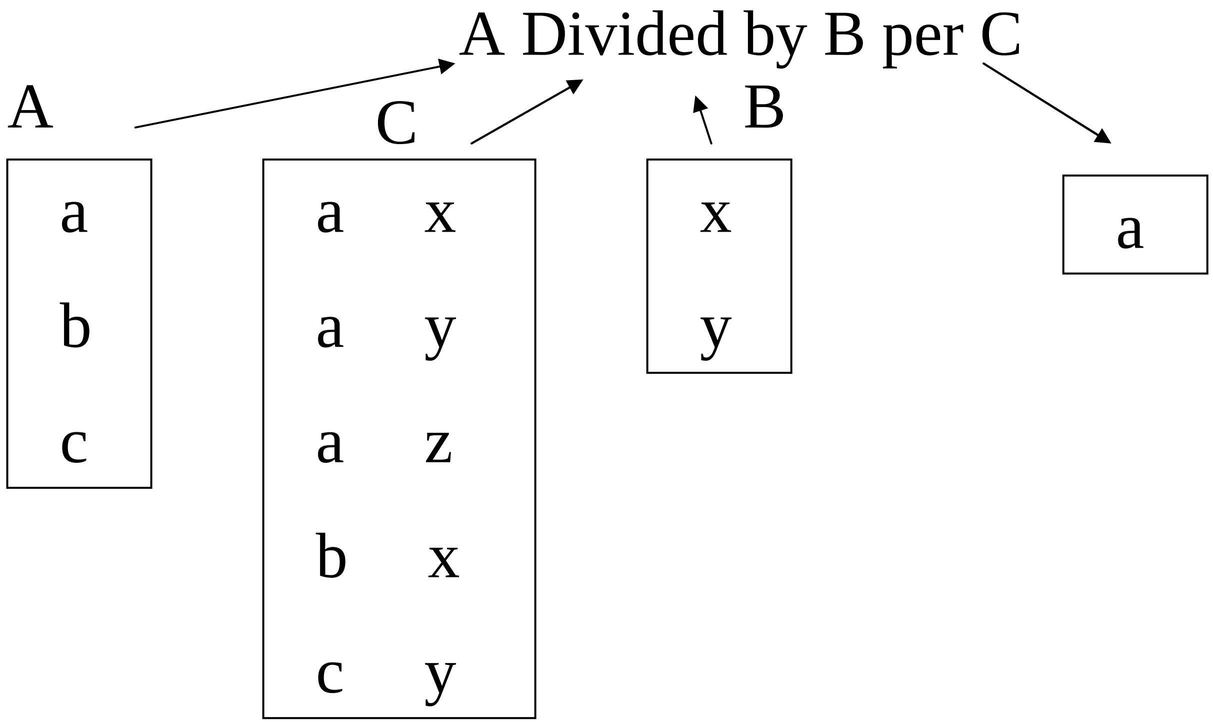

Deljenje (nastavak)

Sintaksa: A DIVIDEBY B PER C

Semantika: pretpostavimo da naredne tri relacije imaju sledeća zaglavlja:

- *A: {X1, X2, …, Xm}*
- *B: {Y1, Y2, …, Yn}*
- *C: {X1, X2, …, Xm, Y1, Y2, …., Yn}*

Tada je deljenje A sa B po C definisano kao

$$DIV(A, B, C) = \{\{X{:}x\} \in A \mid \forall \{Y{:}y\} \in B: \{X{:}x, Y{:}y\} \in C\}$$

Unija

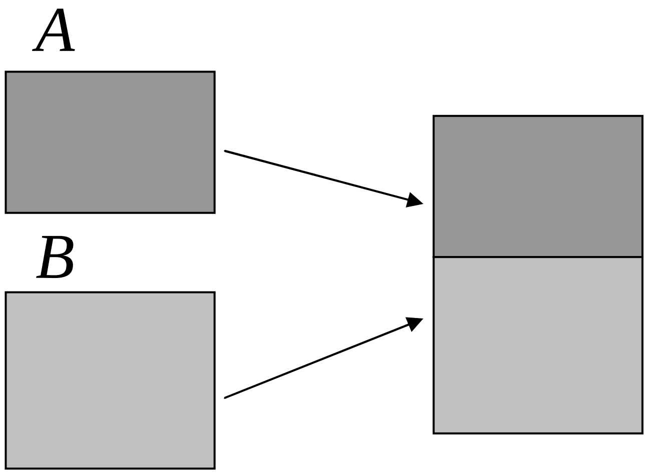

- Sintaksa
  - A UNION B

- Semantika

$$A \cup B = \{t \mid t \in A \vee t \in B\}$$

Presek

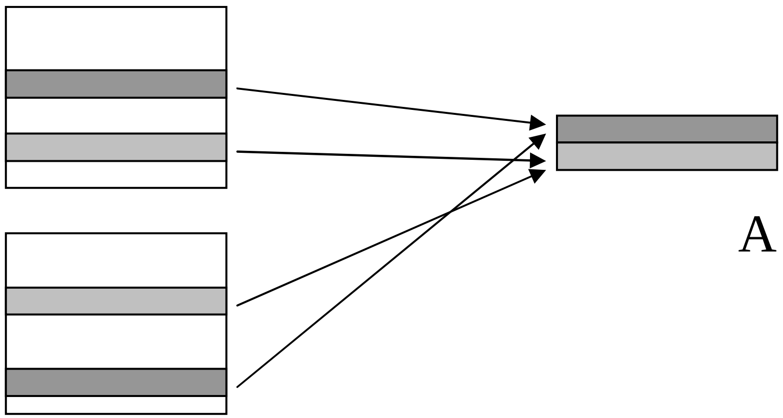

- Sintaksa:
  - A INTERSECT B

Semantika:

$A \cap B = \{t \mid t \in A \wedge t \in B\}$

Razlika

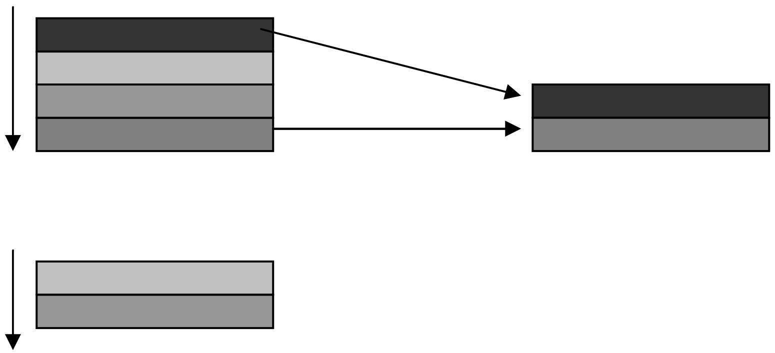

- Sintaksa:
  - A DIFFERENCE B
- Semantika:

$A - B = \{t \mid t \in A \wedge t \notin B\}$

Dekartov proizvod

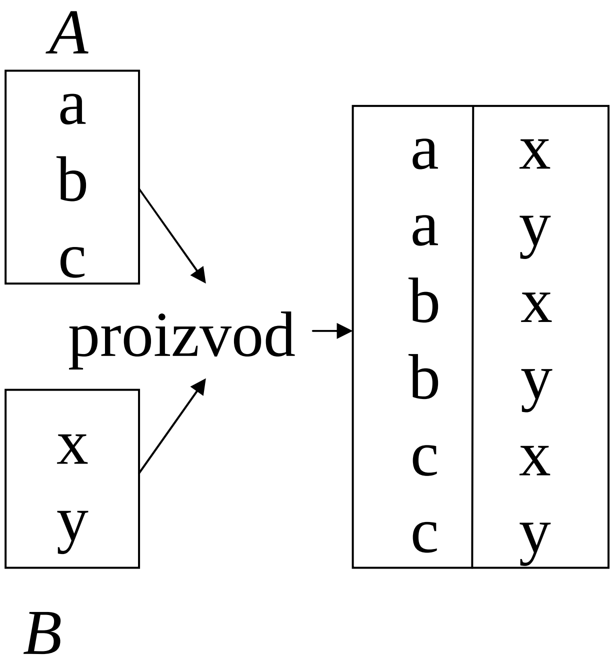

Sintaksa: A TIMES B

Semantika: neka relacije A i B imaju sledeća zaglavlja

{A1, A2, …, Am}

{B1, B2, …, Bn}

Tada proizvod A TIMES B ima zaglavlje

{A1, A2, …, Am, B1, B2, …, Bn}

i važi A TIMES B = $\{t \cup t' \mid t \in A \wedge t' \in B\}$

Svrha relacione algebre

- Pisanje relacionih izraza koji se koriste za
  - definisanje prostora za dohvatanje podataka
  - definisnje prostora za ažuriranje podataka
  - definisanje pravila integriteta
  - definisanje izvedenih relacija
  - definisanje pravila zaštite
  - ...
- Osnova za optimizaciju upita

Relaciona kompletnost

- Jezik je relaciono kompletan ako je moćan isto kao i algebra, tj. ako bilo koja relacija predstavljiva u algebri može da se predstavi i u jezika.

- SQL je relaciono kompletan jer postoje SQL izrazi za svaki od 5 primitivnih operatora relacione algebre

Relaciona kompletnost (nastavak)

Algebra	*SQL*
A **WHERE** ***P***	**SELECT * FROM** ***A*** **WHERE** ***P***
A {x, y, …, z}	**SELECT DISTINCT** ***x, y, …, z*** **FROM** ***A***
A **TIMES** ***B***	***A*** **CROSS JOIN** ***B***
A **UNION** ***B***	**SELECT * FROM** ***A*** **UNION SELECT * FROM** ***B***
A **MINUS** ***B***	**SELECT * FROM** ***A*** **EXCEPT SELECT * FROM** ***B***
A **RENAME** ***x*** **AS** ***y***	**SELECT** ***x*** **AS** ***y*** **FROM** ***A***

Algebarski zakoni

Zakon asocijacije

(A UNION B) UNION C = A UNION (B UNION C)

(A INERSECT B) INTERSECT C =
A INTERSECT (B INTERSECT C)

(A TIMES B) TIMES C = A TIMES (B TIMES C)

(A JOIN B) JOIN C = A JOIN (B JOIN C)

Algebarski zakoni

Zakon komutacije

A UNION B = B UNION A

A INERSECT B = B INTERSECT A

A TIMES B = B TIMES A

A JOIN B = B JOIN A

Relacioni račun

Relacioni račun

- Opisan, neproceduralan jezik
- Logički ekvivalent relacione algebre ako se posmatra deo relacionog modela podataka za obradu podataka
- Zasnovan na predikatskom računu
- Dve varijante:
  - Račun orijentisan ka torkama
  - Račun orijentisan ka domenima – osnova za QBE

Predikatski račun

- Predikat
  - je istinitosno vrednosna funkcija sa argumentima
  - kada se argumenti zamene vrednostima funkcija daje izraz koji se naziva predlog koji može da bude tačan ili netačan

Predikatski račun (nastavak)

- Opseg promenljivih
  - Promenljiva torki ima opseg iz skupa navedenih relacija i dopuštene vrednosti koje pripadaju torkama iz tih relacija
  - Promenljiva domena ima opseg iz skupa navedenih domena i dopuštene vrednosti koje pripadaju tim domenima.

Predikatski račun (nastavak)

- Neka je x predikat. Tada se skup svih x takav da je P tačno za x označava sa $\{\boldsymbol{x} \mid \boldsymbol{p(x)}\}$

- Postoje dva kvantifikatora:
  - $\forall$: 'za svaki'
  - $\exists$: 'postoji'

Relacioni račun torki

- Slobodne i vezane promenljive

- Kvantifikatori
  - FORALL V (p)
  - EXISTS V (p)

Kvantifikacija i rad sa slobodnim i vezanim promenljivim su u skladu sa pravilima predikatskog računa

Relacioni račun torki

- Korišćenjem promenljivih torki traže se torke za koje je predikat tačan

- Sintaksa ovog računa se u literaturi prikazuje na različite načine

Relacioni račun torki (nastavak)

RANGE OF <promenljiva> IS <tabele>
RETRIEVE <promenljiva>.<imeatributa>
[WHERE<uslovni izraz>]

ili

RANGEVAR <promenljiva> RANGES OVER <tabela>
<promenljiva>.<imeatributa>
[WHERE<uslovni izraz>]

Relacioni račun torki (nastavak)

Primer 1: prikazati imena i datume rođenja svih studenata koji su rođeni u Beogradu, i upisani na fakultet školske 2011-2012 godine, a imaju broj indeksa veći od 456

RANGEVAR DOSIJEX RANGES OVER DOSIJE

{DOSIJEX.IME, DOSIJEX.DATUM_RODJENJA}

WHERE DOSIJEX.MESTO_RODJENJA='Beograd'

AND DOSIJEX.INDEKS>20110456

Relacioni račun torki (nastavak)

Primer 2: prikazati imena studenata koji su položili najmanje jedan predmet čija je šifra "P270"

```
RANGEVAR DX RANGES OVER DOSIJE
RANGEVAR PX RANGES OVER PREDMET
RANGEVAR IX RANGES OVER ISPIT
DX.IME
  WHERE EXISTS IX (DX.INDEKS = IX.INDEKS AND EXISTS PX
     (PX.ID_PREDMETA = IX.ID_PREDMETA AND
    PX.SIFRA = 'P270' ) ) )
```

Relacioni račun domena

- Opseg važenja promenljivih su domeni a ne relacije
- Moguće je definisati *uslov pripadnosti*.
- Oblik R (lista_parova)
  - R je naziv relvara
  - svaki par u listi je oblika A x gde je A naziv atributa u R, a x ili ime promenljive torki ili poziv selektora

Relacioni račun domena

- Uslov je tačan akko postoji torka u relaciji R takva da je za svaki konkretan par poredjenje A=x tačno

Na primer,

ISPIT {INDEKS INDEKS(20110456), ID_PREDMETA ID_PREDMETA(1001)}

ima vrednost tačno akko postoji torka u ispitu koja ima vrednost 20110456 za atribut indeks i 1001 za atribut id_predmeta

Algebra ili račun

- Algebra i račun su semantički ekvivalentni
- Kodov algoritam redukcije (prikaz da je algebra moćna bar koliko i račun i obratno)
- Neki upitni jezici su više zasnovani na algebri, a neki na računu
- SQL ima osobine i algebre i računa

Algebra, račun i SQL